

**SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR**

**Középkori magyar királyok temetkezőhelyének
kérdései és a téma európai összefüggései**

**The Questions of the Burial Place of Medieval Hungarian Kings
and the European Connections of the Subject**

Készítette: Danka Balázs
Történelem BA, 3. évfolyam

Eha kód: Dabwabb.sze

Témavezető: Halmágyi Miklós,
tanársegéd

2017

PLÁGIUMNYILATKOZAT

szakdolgozat / portfólió (megfelelő aláhúzendő)

Alulírott DANKA BALÁZS, DARWABB. SZE (név, EHA-kód), a Szegedi
Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának TÖRTÉNELEM szakos hallgatója ezennel

büntetőjogi felelősségem tudatában nyilatkozom és aláírással igazolom, hogy

KÖZÉPKORI MAGYAR KIRÁLYOK TETTEIKÉZŐ HELYSÉNEK
KÉRDÉSEI ÉS A TÉMA EURÓPAI ÖSSZEFÜGGÉSEI

című szakdolgozatom/portfólióm (megfelelő aláhúzendő) **saját, önálló munkám**; az abban hivatkozott
nyomatott és elektronikus szakirodalom felhasználása a szerzői jogok nemzetközi szabályainak megfelelően
történt.

Tudomásul veszem, hogy szakdolgozat esetén plágiumnak számít:

- szó szerinti idézet közlése idézőjel és hivatkozás megjelölése nélkül;
- tartalmi idézet hivatkozás megjelölése nélkül;
- más publikált gondolatainak saját gondolatként való feltüntetése.

Alulírott kijelentem, hogy a plágium fogalmát megismertem, és tudomásul veszem, hogy plágium esetén
szakdolgozatomat a tanszék visszautasítja.

Szeged, 2017 év 04 hó 27 nap

aláírás

Tartalomjegyzék

Bevezető.....	1
Székesfehérvár, a szakrális főváros.....	2
A bazilika szakrális helyszínné válik	4
Különböző egyházi intézményekbe való uralkodói temetkezések	20
Székesfehérvár, a királynék és főnemesek temetővárosa.	23
Halotti szertartások, temetkezési menetek, szokások.....	24
Befejezés, összegzés.....	26
Felhasznált irodalmak:	27

Bevezető

Székesfehérvárt a jelenlegi közgondolkodás úgy ismeri, mint koronázó várost és a középkori magyar királyok végső nyughelyét. Ez a kép nem teljesen igaz, mivel nem minden magyar királyunkat temették el Székesfehérváron. Ez felveti azt a kérdést, hogy hol nyugszanak magyar királyaink? Csak Székesfehérváron, vagy szerzetesrendeknél, püspökségekben is? Vannak-e külföldre eltemetett magyar uralkodók? Több történész vizsgálta ezeket a kérdésköröket, többek között Engel Pál történész, aki Székesfehérvárnak, mint királyi temetkezőhelynek a történetét kutatta. A kutató jegyzettel ellátott tanulmányt közölt a témával kapcsolatban, de nem tért ki a szerzetesrendekhez eltemetett uralkodókra. A szerzetesrendekhez való temetkezés témájáról Török József írt kiváló könyvében. Középkori királyaink sírhelyeit összefoglalta Hankó Ildikó és Buzinkay Géza, akik a királysírok pusztulását kutatták elsősorban, főleg a 20. századi régészeti anyagot vizsgálták. Hankó Ildikó azonban nem alkalmazott hivatkozásokat munkájában, tehát nehéz beazonosítani forrásainak pontos helyét.

Egyes uralkodók nyughelyének problémáját kiválóan vizsgálták a szaktudósok. Többek között Bácsatyai Dániel munkássága kiemelkedő fontosságú II. András sírhelyének kérdéséről. Ő sajnos nem foglalkozott a többi uralkodónk sírhelyével. Hasonló összehasonlítást végeztek a szaktudósok II. Lajos temetésével kapcsolatban, mely kritikát két szombathelyi orvos véleménye alapján fogalmazták meg.

Szintén kiemelt fontosságú Bertényi Iván munkája, mely a magyar királyi koronázások, és a koronázási jelvények, illetve a királyi temetkezőhelyek történetéről szól, melyet egy ismeretterjesztő lapban közölt.¹

A téma kutatásához feltétlen szükséges elővenni korabeli írott forrásokat, mint a Képes Krónika, Budai, Knauz Krónika, Thuróczy János Krónikája, Bonfini munkája.

Véleményem szerint egy általános, a középkori magyar uralkodók temetkezési helyét átfogó munka szükséges, ezért választottam ezt a témakört szakdolgozatomnak. Dolgozatomban forrásokra támaszkodva bemutatom, hogy a középkori uralkodóink többsége nem a székesfehérvári társas káptalant, hanem szerzeteskolostorokat, vagy püspökségeket választotta végső nyughelyéül. A szerzetesrendekhez való temetkezést a külföldi uralkodódinasztiák is kedvelték, ez a téma azonban eddig nem volt kutatva magyar kutatók

¹ Bertényi Iván: Királykoronázások, királytemetések Székesfehérvárott. In: Rubicon. 2013. jún. 17.-i szám. 6-17.

által, magyar nyelven még nem jelent meg róla összegző írás, az anyagnak a töredékét dolgoztam ki a dolgozat során, amit saját kutatásom eredményeképp összegeztem. A szakdolgozat bemutatja Székesfehérvár, mint szakrális város felemelkedését, valamint a bazilika temetkező helyé válását. Tárgyalom továbbá a szerzetesrendekhez való temetkezéseket, megemlítem a külföldi párhuzamokat, és ismertetem a Székesfehérváron eltemetett hercegnőket, papokat, bárókat. Bemutatom továbbá a halotti szertartást a halál beálltától a test eltemetéséig.

Ezen szempontok alapján kívánom szakdolgozatomat felépíteni. A szakdolgozat korábbi változatát szintén én írtam, Szegeden, a Tanulmányi és Információs Központ Könyvtárában lehet elolvasni az eredeti, 2017-ben megjelent szakdolgozatot.²

Székesfehérvár, a szakrális főváros

Vizsgálatomat a város nevének magyarázatával szeretném elkezdni. A székes jelző mindenképp egy székhelyre való utalás lehet. Mindazonáltal a középkor előtt a régészeti adatok alapján nem beszélhetünk ezen a környéken lakott településekről, székhelyről. A római korban Gorsium városa feküdt a legközelebb. István korában a város (Székesfehérvár) nem kapta meg a „székes” jelzőt, ez jóval később alakult ki, mikor királyi székhellyé, valamint koronázási helyszínné vált. A város első okleveles említése magyarul a Tihanyi apátság alapítólevelében olvasható, ahol ebben a szöveggörnyezetben fordul elő: ”Fehérvárra menő hadi útra”- eredeti szöveggörnyezetben: „*feheruuaru rea meneh hodu utu rea*”.³

Ezzel ellentétben a krónikák szerint Árpád vezér Fehérvárnál üttötte fel táborát, Noé hegyén.⁴ Benkő Elek véleménye szerint ez az állítás régészetileg nem támasztható alá.⁵ Révész László is foglalkozott a témával, ásatásokat végzett a Felső-Tiszavidéken, feltárásai

² Danka Balázs: Középkori magyar királyok temetkezőhelyének kérdései és a téma európai összefüggései. Szeged, 2017.

³ Szentgyörgyi Rudolf: A Tihanyi apátság alapítólevele I. Elte, Eötvös Kiadó, 2014. http://real.mtak.hu/16989/1/TihanyiApatsag_1_HT.pdf letöltés ideje: 2017. 04. 22. 15:40.

⁴ Képes Krónika: ford. Bollók János. Osiris Kiadó, 2004, Budapest. 28. fejezet. 29. Kutatómunkám során felhasználtam: Geréb László fordításában: <http://mek.oszk.hu/10600/10642/10642.htm> letöltés ideje: 2017. április 26. 13:24.

⁵ Benkő Elek: Tóth Sándor László: A magyar törzsszövetség politikai életrajza (a magyarság a 9-10. században) c. akadémiai doktori értekezés bírálata: <http://real-d.mtak.hu/827/9/Benk%C5%91%20Elek.pdf> letöltés ideje: 2017. 04. 19. 12:52.

alapján a 10. század első felében itt lehetett igaziból a magyar fejedelmek központja.⁶ Gézának ellenben már Esztergomban volt a központja. Ezt támasztja alá István kisebbik legendája, mely szerint az uralkodó itt született, valamint a régészeti ásatások is.⁷

István király korában a várost másképp említették: „Alba Civitas”. Ennek fordítása fehér város. Egy másik magyarázatot szolgáltathat Szent István király kisebbik legendája, mely szerint: „a város kivételes nemességéről kapta nevét”.⁸ A középkorban egyéb okok miatt nevezhették fehérnek ezt a várost. Fehér várfallal volt körbevéve. Több fehér város volt Európa-szerte, többek között maga Nándorfehérvár, avagy mai nevén Belgrád, Gyulafehérvár, vagy Sarkel vára, a kazárok egykori vára, melyet Bíborbanszületett Konstantin is megemlíti a Birodalom kormányzása című művében (A fehér szónak lehetne más jelentése is (fehér magyarok), de erről a problémáról nem esik szó szakdolgozatomban).

A város nevének megmagyarázása után az első ide való temetkezésről kívánok szólni, mely Géza fejedelem és felesége Adelhaid eltemetéséről szól. A hagyomány egy 15. századi lengyel krónikástól, Jan Długosztól származott.⁹ Györffy György megállapítása szerint I. Jagelló Ulászló kortársa lehetett Długosz. Györffy úgy fogalmaz munkájában, hogy: „I. Ulászló megkoronáztatása kapcsán említi, hogy Géza fejedelem és felesége, Adelhaid hamvai a Szent Péter templomban pihennek. Lehetséges, hogy a Magyarországon is megfordult Długoss figyelmét egy feliratos kő hívta fel a Péter-Pál templomban az ott eltemetett Géza fejedelemre.”¹⁰ Ezzel adódik egy nagy probléma: a Péter-Pál templomot a 13. században alapították, Długosz pedig a 15. század folyamán járhatott Magyarországon. Ebből az következik, hogy Długosz leírásának hitelességét több szakértő megvizsgálta. Zsoldos Attila volt az egyik szakértő, aki írt a problémáról, ő inkább az esztergomi sírt tartja valószínűnek, mint Géza nyughelyét. Ő amellet érvelt, hogy Adelhaid nem volt Géza felesége, hanem Sarolt volt az igazi feleség, Adelhaid kitalált alak is lehetett. Zsoldos véleménye szerint a magyar források egyértelműen Esztergomba teszik Géza sírhelyét, ebből az következik, hogy az uralkodó feltételezhetően ott is hunyt el. Géza nyughelyéről tehát Długosz állítása hamis,

⁶ Tóth Sándor László: A magyar törzsszövetség politikai életrajza: http://real-d.mtak.hu/827/7/dc_952_14_doktori_mu.pdf Letöltés ideje: 2017.04. 12:38.

⁷ Buzás Gergely – Kovács Olivért: Királysírok: Fejedelmek a királyok előtt: <http://archeologia.hu/kiralysirok-fejedelmek-a-kiralyok-elott> letöltés ideje: 2017. április 24. 14:18.

⁸ Szent István király kis legendája, ford: Kurcz Ágnes: <http://www.ehumana.hu/arpad/szoveg/eg02.htm> letöltés ideje: 2017. 04. 19. 12:57.

⁹ Györffy György: Székesfehérvár feltűnése a történelmi forrásokban. In: Fitz Jenő-Kralovánszky Alán: Székesfehérvár Évszázadai I. Kötet. Székesfehérvár, 1967 (továbbiakban Györffy 1967). 20-21.

¹⁰ Györffy 1967: 21-22.

mivel ő az egyedüli híradója az általa látottaknak, így semmiképp sem lehet igaz.¹¹ A problémát vizsgálta Buzás Gergely és Kovács Olivér is. A kutatók elfogadhatónak tartják a fehérvári temetést, ők úgy vélik, hogy Esztergom, mint fejedelmi helyszín kiemelkedő volt.

István kisebbik legendája szerint Esztergomban született, ahol volt egy fejedelmi palota. Buzásék érveltek azzal, hogy a palota helyszíne régészetileg alátámasztható, vannak erre utaló ásatások. Székesfehérvár, mint Géza nyughelye esetében véleményük szerint a sír feltehetőleg áldozata lett a 18. századi újjáépítéseknek, ezért nem lehet tudni, hol is lehet pontosan Géza nyughelye. Ez azt is jelenti, hogy Długosz tényleg szemtanú lehetett, de ez számos kérdést felvet a kutatók szemében, többek között, hogy Długosz ismerhette-e a lengyel krónikát, amiben szerepel Adelhaid neve. Leírásában ugyanis megjelenik a lengyel hercegnő (bár nem egyedüli forrásként), mint Géza felesége. Ezzel szemben a krónikahagyomány Saroltot nevezi meg István anyjaként. Buzásék továbbá arra is felhívják a figyelmet, hogy a forrásokban „forumként” van megemlítve a Péter-Pál templom pontos helye, de ez helyileg nem lehetett a mai piactér, hanem a város legmagasabb pontja lehetett csak, ott pedig nem állhatott piac. Az igazi templom helyét Buzásék a mai ferences templom helyén azonosítják.¹²

A bazilika szakrális helyszínné válik

István király 997 környékén került hatalomra (mint fejedelem), és 1000/1001-ig tartott fejedelemsége, mivel ekkor megkoronázták, és Magyarország első királya lett. Felesége Gizella volt, egy gyermekük, Imre (Emericus-Henrik) élte meg a felnőttkort. István szakítani kívánt a pogány hagyományokkal, ezért Szűz Máriának szentelt templomot építtetett. A bazilika történetéről jelen szakdolgozatban nem kívánok szólni. Imre herceg 1031-es halálával a templom szakrális temetkező helyé alakult, Imre haláláról a Képes Krónika számol be. Ezután István is ezt a templomot választotta végső nyughelyéül. Érdekes viszont, hogy a következő uralkodó, aki ide temetkezik, csak Könyves Kálmán lesz.

István királyságát és az uralkodót bemutatja nekünk Hartvik legendája. A megyéket tíz püspökségbe osztotta, valamint megtette Esztergomot egyházi székhelyé. Hartvik bemutatja nekünk Gézát, István születését és halálát. Megemlíti István születésével kapcsolatban egy legendás elemet, mely szerint István születése előtt Géza hitvesének megjelent István első

¹¹ Zsoldos Attila: Fehérvár az Árpád-korban: Rubicon 2013/6. 27.

¹² Buzás Gergely – Kovács Olivér: Királysírok: Fejedelmek a királyok előtt: <http://archeologia.hu/kiralysirok-fejedelmek-a-kiralyok-elott> letöltés ideje: 2017. 04. 19. 13:07.

vértanú, aki figyelmeztette arra, hogy gyermekéből király lesz.¹³ Később István Asztrikot elküldte „Szent Péter küszöbéhez”, ekkor kért a pápától, II. Szilvesztertől koronát.¹⁴ István halálát is elbeszéli Hartvik: „Jeles ünnep közeledett akkor éppen, ugyanazon mindenkor szűz Mária mennybevételének (...) megült napja, s mivel úgy sejtette, hogy nagyobb irgalmat remélhet, ha ennek örömeiben távozik testéből, külön fohászokkal könyörgött érte.”¹⁵ Testét Fehérvárra szállították, de a templom ekkor még nem volt felszentelve.¹⁶ A történetet így folytatja Hartvik: „szent testét az épület közepén fehér márványból faragott szarkofágba helyezték”.¹⁷ Később feltűnik egy érdekes ellentmondás is a legendában: László király idejében István szentté avatása alkalmával Hartvik leírása szerint: „először gyászmisét mondtak, majd elmozdítva a padlóból kiemelkedő márványtáblát, végül is lementek a koporsóig”.¹⁸ Ebből az következik, hogy a sír eredetileg a templom közepén a szarkofágban volt, később pedig a föld alá helyezték. Az ellentmondásra Györffy György hívta fel a figyelmet, akinek véleménye szerint 1061-ben emelték ki István testét az eredeti szarkofágból, majd a pogánylázadástól félve rejtették el a testet a föld alá.¹⁹ Erről a problémáról Engel Pál is értekezett, aki úgy vélte, hogy István teste nem nyugodhatott teljes békességben. Engel így fogalmazott: „Először a 11. század közepi pogánylázadások idején emelték ki nyugvóhelyéről a fehérvári kanonokok, hogy megoltalmazzák, és a föld alá, egy kő sírba rejtették el. Ekkor választották le róla a jobb karját, a később külön ereklyeként tisztelt „Szent Jobbot”.²⁰ A Szent Jobb leválasztása után kezdődhetett meg István tényleges szentté avatása. Kralovánszky Alán véleménye szerint a szarkofág nem feltétlen helyezkedhetett el a templom közepén, a felszínen, hanem inkább a föld alá volt eltemetve egy kő sírban, mely fehér márványtáblákkal volt körbetéve.²¹

¹³ Az államalapítás korának írott forrásai (továbbiakban ÁKÍF): szerk: Kristó Gyula. Szeged, 1999, Szegedi Középkorász Műhely. 318-319.

¹⁴ ÁKÍF: 321.

¹⁵ ÁKÍF: 333.

¹⁶ ÁKÍF: 334.

¹⁷ Szent István király legendája Hartvik püspöktől:

http://sermones.elte.hu/szovegkiadasok/magyarul/madasszgy/index.php?file=042_055_Hartvik ford. Kurcz Ágnes. letöltés ideje: 2017. 04. 20. 11:18.

¹⁸ Szent István király legendája Hartvik püspöktől:

http://sermones.elte.hu/szovegkiadasok/magyarul/madasszgy/index.php?file=042_055_Hartvik ford. Kurcz Ágnes. letöltés ideje: 2017. 04. 20. 11:21.

¹⁹ Györffy György: István király és műve. Balassi kiadó, Budapest, 2000. 385; Györffy gondolatait hivatkozza: Kralovánszky Alán: Szent István király székesfehérvári sírjának és kultuszhelyének kérdése, továbbiakban Glatz-Kardos 1988. In: Glatz Ferenc- Kardos József szerkesztette: Szent István és kora. Budapest, MTA Történettudományi Intézet, 1988. 167.

²⁰ Engel Pál: Temetkezések a középkori székesfehérvári bazilikában. Századok, 1987/4. 121. évfolyam: 617. Továbbiakban Engel 1987.

²¹ Glatz-Kardos 1988: 170.

István szarkofágjának kérdésével kapcsolatban számos találgatás létezik. Nagy Emese mutatta ki először a kutatók közül, hogy az Istvánnak tulajdonított szarkofág római korú, középkori átfaragásról van szó.²² István szarkofágjával kapcsolatban több kutató is értekezett, véleményük különböző volt. Kralovánszky Alán Géza fejedelemhez, Nagy Árpád Imre herceghez, Tóth Sándor pedig István királyhoz kötötte, igaz úgy, hogy a szarkofágot Szent István 1083-évi szentté avatásához kapcsolta.²³ Ha elfogadjuk a kutatók véleményét, felmerül a következő kérdés: hogyan került elő a Szent Jobb?

A Szent Jobb történetével számos kutató foglalkozott. A Hartvik legenda érdekes történetet mesél el. 45 év után, László idejében határoztak úgy, hogy szentté avatják Istvánt, de a testet nem bírták megmozdítani, ennek oka pedig a monda szerint a trónjától megfosztott Salamon fogsága volt.²⁴ Ezután a csodák sorozata történik, a papok pedig lemennek István kriptájába, ahol különleges dolgok zajlanak le. A sírnak kellemes illata van, és a test olajos vízben úszik, de érdekesebb, ahogy folytatja a legenda: „A folyadékban hosszan kutattak a szent király jobbján viselt gyűrű után (...), minél több folyadékot mertek ki belőle, az annál inkább szaporodott, és újra megtöltötte a koporsót.”²⁵ Az elbeszélés szerint István sírjának felnyitásakor jelen volt bizonyos Merkur nevű szerzetes, akit a koporsótól távol tartottak, nehogy az ereklyéből elvigyen bármit is.²⁶ A történet úgy folytatódik, hogy Merkurhoz megy egy rejtélyes ifjú, aki a kezébe ad egy fehér rongyba bugyolált tárgyat, azt őrizetére bízva, és azt kéri tőle, hogy ha eljön az ideje, fedje fel a tárgy kilétét. Amint a misék befejeződnek, Merkur kibontja a ruhát, és ekkor veszi észre, hogy az István jobb karja. Ezután magával viszi az általa őrzett kolostorba és vár a megfelelő pillanatra. Végül elmondja az egyház tagjainak a történeteket, akik ünnepélyes keretek között kívánnak megemlékezni a szent királyról. Ünneppontot jelölnek ki tehát a Szent Jobb kiemelésének napjára. Az elbeszélés szerint a Szent Jobb volt az egyetlen, amely épségben megmaradt István testéből.²⁷

Nem csak a Hartvik legendából tudhatunk az ereklye előkerüléséről. III. István korában keletkezett egy oklevél, mely arról tanúskodik, hogy Merkur már jóval korábban elvihette

²² Nagy Emese: A székesfehérvári István koporsó keletkezése. Művészettörténeti értesítő. 1954. 101-106. idézi Glatz-Kardos 1988: 168.

²³ Glatz-Kardos: 168.

²⁴ ÁKÍF:336.

²⁵ ÁKÍF: 340.

²⁶ ÁKÍF: 341.

²⁷ ÁKÍF: 342.

magával István jobb karját, amit a későbbi, Szent László által alapított szentjobbi apátságban őrzött.²⁸

István halálát mondai, csodákkal tarkított módon meséli el a Budai Krónika is.²⁹ Hankó Ildikó érdekes régészeti adatokkal, a témával foglalkozó kutatók megemlékezésével mutatja be nekünk István és családjának temetkezését. A kutató munkája képet ad nekünk István és rokonai temetkezéséről, többek között megtudjuk, hogy Istvánnak több leánygyermkeke volt és néhány fiúgyermkeke is. A temetkezéseket szintén bemutatja nekünk a szerző, mindazonáltal forrásmegjelölés híján munkáját kellő kritikával szükséges értelmezni.³⁰ Munkám sorát a magyar uralkodók halálának tárgyalásával folytatom. Mi történik tehát István és a Kálmán közti időszakban? Trónviszályos időszak volt ez, amihez hozzájárultak a koronáért folyó küzdelmek, pogánylázadások. A zűrzavaros időket I. László tudta tartósan megtörni, uralma alatt ismét megszilárdult a magyar királyság.

István halála után **Orseolo Péter** jutott hatalomra. Ő kétszer ült a trónon: 1038-tól 1041-ig, majd 1044-46-ig. Koronázása feltehetőleg Székesfehérváron történhetett, letett királyként kegyelemből a pécsi püspökségben helyezték örök nyugalomra, a Képes Krónika erről így számol be: "öt magát foglyul ejtették, és megvakították, majd Fehérvárra hurcolták (...) Pécsen temették el abban a székesegyházban, melyet ő alapított Szent Péter apostol tiszteletére, második uralkodásának harmadik évében."³¹ A pécsi temetést megerősíti a Budai Krónika is.³²

Péter királyt egy szintén elég tragikus sorsú uralkodónk követte, **Aba Sámuel**, aki 1041–44 között uralkodott. Uralmát szintén a háború pecsételte meg, Ménfőn csatát veszített, a Képes Krónika állítása szerint azonban a tényleges halál Sárton érte, melyről így ír: „Aba király pedig (...) egy bizonyos faluban, egy régi veremben kegyetlenül meggyilkolták (...) Néhány évvel később viszont, amikor kiásták a sírból, szemfedőjét és ruházatát épségben, sebhelyeit begyógyulva találták. Testét végül saját monostorában, Sárton temették el.”³³ A monostor

²⁸ ÁKÍF: 342. Thoroczkay Gábor: Hartvik legendájához írt 1178.jegyzet; Györffy 2000, 390.

²⁹ Chronica Hungarorum: ford: Horváth János, Budapest, 1973, Zrínyi Nyomda. 37

³⁰ Hankó Ildikó: Királyaink tömegsírbán: Magyar Ház, 2004: <http://mek.oszk.hu/04000/04092/html/#38> letöltés ideje: 2017. 04. 14.

³¹ Képes Krónika: 85. fejezet. 57.

³² Chronica Hungarorum: 48.

³³ Képes Krónika, 51.

bencés alapítású volt. A csodás gyógyulást megemlíti, de a temetés helyszínét Sárosra teszi a Budai Krónika, ami véleményem szerint egyezhet a Sárótt névalakkal.³⁴

Abát ismét Orseolo Péter követte a trónon, majd őt **I. András**, aki 1046–1060 között uralkodott. Katolikus néven, vagy pedig fehér jelzővel említik a források. Székesfehérváron koronázták, a Képes Krónika szerint 1047-ben.³⁵ Temetése az általa alapított tihanyi bencés apátságban volt, a Képes Krónika erről így ír: „Szent Ányos hitvalló monostorában temették el, amit ő alapított királyként Tihanyban a Balaton tava mellett.”³⁶ Ennél érdekesebb a Knauz Krónika állítása, mely szerint Andrást megölték.³⁷ A Budai Krónika is Tihanyt, a Szent Ányos monostort nevezi meg végső nyughelyéül.³⁸

Andrást testvére, **Béla** követte a trónon, aki 1060–63 között uralkodott, szintén Székesfehérváron koronázták. Nyughelye az általa alapított szekszárdi bencés apátságban volt. A Képes Krónika így fogalmaz: „Eltemették pedig Szent Megváltó monostorában, amelyet ő építtetett azon a helyen, melyet Szekszárdnak hívnak. Ez a Béla ugyanis kopasz volt és barna bőrű, ezért saját monostorát saját külsejéről Szekszárdnak nevezte el”.³⁹ András és Béla korszakában a bencés apátságokban való temetkezés fontos volt. Béla halála a források alapján igen véletlenszerűnek, és durvának mondható. A Budai Krónika szerint az uralkodó Dömösön tartózkodott, amikor is ráomlott a királyi trón, ezután nem sokkal később belehalt sérüléseibe, és eltemették a Szent Megváltó Kolostorában, Szekszárdon.⁴⁰

Bélát **Salamon** követte a trónon, 1063–74 között uralkodott, Székesfehérváron koronázták. Szintén letett királyként halt meg, a Képes Krónika szerint az Isztriai-félszigeten, Pula városában érte a halál: „Pulában, Isztria városában távozott el az e világról az Úrhoz, és ott is temették el.”⁴¹ Az írásból kitűnik egy apró pontatlanság, feltehetőleg felcserélték a névalakokat, mivel Pula az Isztriai-félszigeten helyezkedik el, a krónika viszont Istria városáról beszél. A pulai temetésről szól továbbá egy 1487-es kiállított polai közjegyzői okmány, mely szerint ott nyugodtak Hitvalló Szent Salamon csontjai. Salamont a Szent Mihály templomból helyezték át Pulába. Erről sírtöredéke is árulkodik, mely 1851-ben került

³⁴ Chronica Hungarorum: 42.

³⁵ Képes Krónika:86. fejezet. 58.

³⁶ Képes Krónika:93. fejezet 64.

³⁷ Krónikáink Magyarul III/2: ford: Kulcsár Péter. Budapest, Balassi Kiadó, 2007. 62.

³⁸ Chronica Hungarorum: 53.

³⁹ Képes Krónika:96. fejezet 66.

⁴⁰ Chronica Hungarorum: 54.

⁴¹ Képes Krónika:136. fejezet 90.

elő a Szent Mihály apátságból. Ezzel ellentétes véleményt fogalmaz meg Petrovics István, aki szerint Salamon besenyő földön érte a halál.⁴²

Salamon halálával kapcsolatban megemlíthető egy másik forrás, Konstanzi Bernold Krónikája, mely így ír: "Salamon, egykor a magyarok királya, akit azonban László már rég megfosztott királyságától és száműzetésbe küldött, amikor bátran a görögök királya ellen vonult, az ellenség hihetetlen méészárlása után bátran elesett."⁴³ A görögök elleni hadjáratot megemlíti a Képes Krónika, de Salamon halálát már nem ide helyezi. Hozzáteszi azt is, hogy az uralkodó elhagyta táborát, majd nem tért vissza, de állítólag egyszer felbukkant Kálmán király idejében (ami azért érdekes, mert Kálmán 1095-től uralkodott).⁴⁴ Salamon haláláról szintén ír a Knauz Krónika, eszerint Stájerországban, vagy Ausztriában élhette végnapjait.⁴⁵ A Budai Krónika érdekesen meséli el utolsó hónapjait: Görögországban hadat visel, majd a csata után behatol az erdőbe. Érdekes a folytatás is: „Mert életének egész hátralevő idejét zarándoklásban és imádkozásban (...) emésztette fel.” A Képes Krónikához hasonlóan a Budai Krónika állítása szerint is Polában, Istria városában van eltemetve.⁴⁶

Salamont **I. Géza** követte, aki 1074–77 között ült a trónon, Székesfehérváron koronázták, az általa alapított váci székesegyházban temették el, melyet az uralkodó alapított. Ezt a temetést a Képes Krónika meséli el.⁴⁷ Vannak olyan elméletek, hogy előkerült a sírja.⁴⁸ A váci Boldogságos Szűz egyházában temették el a Budai krónika állítása szerint.⁴⁹ A zűrzavaros idők után Magyarországon végre beköszöntött a várva várt béke és nyugalom időszaka, amikor megszilárdult a királyi hatalom egy erőskező uralkodónak, **I. Lászlónak** a trónra lépésével.

László király 1077–95 között ült a trónon, Székesfehérváron koronázták, uralma alatt megkezdődnek a szentté avatások. Temetésével kapcsolatban két helyszínen kerül szóba: Somogyvár és Nagyvárad. Somogyvárat a Képes Krónika nem említi, csak Nagyváradot. A Budai krónika leírása érdekes: „Szentséges teste az ő monostorában, Nagyváradon a legájtatosabb tiszteletben részesül.”⁵⁰

⁴² Petrovics István: A kétszer halt király. Pólai Szent Salamon. In: Száz rejtély a magyar történelemből. Gesta, Budapest, 1994. 34–35.

⁴³ Konstanzi Bernold krónikája. Fordította: Rokay Péter. In: Makk Ferenc-Thoroczkay Gábor: Írott források az 1050-1116 közötti magyar történelemről, Szeged, 2006. 206.

⁴⁴ Képes Krónika: 136. fejezet 89-90.

⁴⁵ Krónikáink magyarul III/2: 62.

⁴⁶ Chronica Hungarorum: 71.

⁴⁷ Képes Krónika: 130. fejezet: 86.

⁴⁸ <http://mult-kor.hu/megtalaltak-i-geza-kiraly-sirhelyet-20150819> letöltés ideje: 2016.10.19. 13:49.

⁴⁹ Chronica Hungarorum: 68.

⁵⁰ Chronica Hungarorum: 71.

A Nagyváradra való eljutást László legendája meséli el. Lászlót eredetileg Fehérváron akarták eltemetni a legenda szerint, mely így fogalmaz: „Míglen a hívek (...) haboztak, hogy testét Váradra vigyék-e (...) Miután elnyomta őket az álom, a kocsi, amelyre a testet rakták, mindenféle állati vonóerő nélkül magától indult Váradra a helyes úton.”⁵¹

Felvetődik az a probléma, hogy honnan származik a somogyvári temetés gondolata. Egy elmélet szerint Somogyvárnak mint temetkezőhelynek a megjelente egy pápai bullához köthető, mely a Saint-Gilles-i anyaapátság másolatgyűjteményében van megőrizve. II. Paszkál pápa 1106-ban adta ki, melyben az alábbi félmondat szerepel: „ahol az ő tisztelendő teste nyugszik.” A kérdés az, hogy kinek a testéről van szó. Szent Egyedéről, vagy Lászlóéről?

Felvetődik továbbá az a kérdés, hogy a test Somogyváron, vagy Saint-Gilles-ben nyugodott. Ha Saint-Gilles-t elfogadjuk, figyelembe kell vennünk, hogy a kolostor Szent Egyed ereklyeőrző-hely volt, valamint a kolostor filiája volt Somogyvár, ahol szintén őriztek a szenttől ereklyéket. A kérdést először Mátyás Flórián vetette fel. Solymosi László munkájában felhívja a figyelmet arra, hogy Mátyás Flórián állításai sok helyen tévesek. Többek között nem közölte le a teljes mondatot László testével kapcsolatban, illetve nem válaszolt az ellenvéleményekre.⁵² Buzás Gergely és Kovács Olivér is tárgyalta a témát, állításuk szerint nem lehet könnyen beazonosítani a somogyvári sírt, erre a feltárt sírból is következtethettek, mivel az szerintük túl kicsi volt egy király sírhelyének, azonban nem kizárható az, hogy egykor itt állt László sírhelye, ezen kívül egy másik fontos érv, hogy nem egyedüli példa Szent László temetésével kapcsolatban egy adott toposz. Ők a magától elinduló szekér csodájához felhoztak egy cseh példát, Szent Vencel személyében.⁵³ A somogyvári temetéssel kapcsolatban Buzás Gergely és Kovács Olivér megállapították, hogy az egykori bencés apátság sokkal inkább volt egy Szent Egyed ereklyeőrző-hely, melyre vannak forrásos bizonyítékok is. Szintén vizsgálta a témát Hankó Ildikó. Véleménye szerint az uralkodót eredetileg Somogyváron temették el, ezt a temetést fényképpel is próbálta igazolni a kutató a feltételezett sírról

Ez nem zárja ki azt, hogy Lászlót ne temették volna újra. Létezik két forrás: egy notitia és egy Oderisius montecassinoi apáthoz intézett levél, amelyek állításaiból arra

⁵¹ Szent László király legendája: ford. Kurcz Ágnes:: <http://www.ehumana.hu/arpad/szoveg/me02.htm> letöltés ideje: 2017. 04. 19. 20:33

⁵² Solymosi László: Szent László király Somogyvári sírjának legendája. In: magyar Történettudomány az Ezredfordulón. ELTE Eötvös Kiadó MTA Társadalomkutató Központ. Budapest, 2011. 128-129.

⁵³ Buzás Gergely – Kovács Olivér: Somogyvár: Szentek és félrefordítások örök élete: in. <http://archeologia.hu/somogyvar-szentek-es-felreforditasok-orok-elete> letöltés ideje: 2017. 04. 19. 19:47

következtethetünk, hogy a király valóban Somogyvárra szándékozott volna temetkezni. Erről Koszta László így ír: „A magát a kormányzati munkával együtt járó feladatok miatt bűnösnek tekintő uralkodó templomba temetkezve, az egyház asylum jogával élve, halála után a teste és lelke számára menedéket remélt”.⁵⁴

A somogyvári temetkezéssel kapcsolatban továbbá Koszta László értekezik doktori munkájában: „A szakirodalomban ugyan nincs teljes konszenzus arról, hogy László királyt eredetileg Somogyváron temették volna el (...) valamikor a 12. század folyamán történt a király földi maradványainak Váradra történő áthelyezése. Mások (...) Váradot tekintik a király első és egyetlen temetkezési helyének.”⁵⁵ Amit bizonyosan tudunk, hogy II. István alatt már Váradon volt a király sírhelye: „Egy vitéz nyomasztó szükségében ezüst ivócsészéjét, melyet apjának a kegyes király adományozott, egy ispánnak eladásra kínálta, de az ispán a kapzsiság szenvedélyében azt hazudta, hogy éppen tőle lopta. István király, Kálmán fia, Valter, váradi püspököt bízta meg, hogy ezt a pert törvényes eljárással folytassa le.”⁵⁶ Ebből a szöveggörnyezetből kiderül tehát az, hogy Lászlónak a sírja Nagyváradon volt II. István idejében.

Lászlót **Kálmán** követte a trónon, akit Könyves, vagy púpos jelzővel illettek, mely jelzők a Képes Krónika szerzőjétől eredeztethetőek. 1095–1116 között uralkodott. Székesfehérváron koronázták, és itt is helyezték örök nyugalomra, ő volt a második uralkodó, akit itt temettek el az általam eddig felsorolt uralkodók közül. A Képes Krónika ír Kálmán haláláról, de annak évszám-megjelölésében téved. Így szól az idézet: "Uralkodott pedig huszonöt évig, hat hónapig és öt napig. Az Úr 1114. évében február harmadikán kedden távozott el az e világról. Teste Fehérvárott nyugszik.”⁵⁷ Az 1114-es halálozási dátumot megerősíti a Budai krónika.⁵⁸ 1116-ot jelöli meg a halál dátumaként Pauler Gyula, aki így ír munkájában: „II. István 15 évig uralkodott mit ő 1111-1126 köztire ért, valójában azonban (...) II. István 1131-ben halt meg, 1116-1131-re értendő.”⁵⁹ Ebből az derül ki, hogy Kálmán 1116-ban halt meg.

Kálmánt **II. István** követte a trónon, aki 1116–31 között uralkodott. Székesfehérváron koronázták, és Váradon, vagy Váradelőhegyen helyezték örök nyugalomra, a premontrei

⁵⁴ Dr. Koszta László: Fejezetek a korai egyházszervezet történetéből: http://real-d.mtak.hu/535/4/dc_336_11_doktori_mu.pdf letöltés ideje: 2017.02.12. 13:42.

⁵⁵ Dr. Koszta László: Fejezetek a korai egyházszervezet történetéből: http://real-d.mtak.hu/535/4/dc_336_11_doktori_mu.pdf letöltés ideje: 2017. 04. 21. 13:34.

⁵⁶ Szent László király legendája, ford. Kurcz Ágnes: <http://www.ehumana.hu/arpad/szoveg/me02.htm> letöltés ideje: 2017. 04. 21. 13:39.

⁵⁷ Képes Krónika: 152. fejezet: 99.

⁵⁸ Chronica Hungarorum: 72.

⁵⁹ Pauler Gyula: A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt I. Budapest, MTA. 1893. 470: <https://archive.org/stream/magyarnemzettr01paul#page/470/mode/2up> letöltés ideje: 2017. 04. 21. 13:23.

szerzetesrendnél. Haláláról a Képes Krónika a következőképpen ír: „Amikor halálán volt, uralkodásának tizenharmadik évében otthagyta a királyságot, és szerzetesruhát öltött. Váradon temették el.”⁶⁰ A váradi temetést megerősíti a Knauz Krónika,⁶¹ valamint a Budai krónika is.⁶²

István után **II. Bélát** koronázták meg, ő 1131–41 között ült a trónon. Vak jelzővel illették a krónikák. Édesapját, Álmos herceget szintén megvakítják, erről a Képes Krónika számol be. Székesfehérváron koronázták. Temetéséről így ír a Képes Krónika: „Az Úr 1141. évében február tizenharmadikán, csütörtökön költözött el az úrhoz. Teste Fehérvárott nyugszik.”⁶³ A király halálánál a Budai krónika 1140 jelöli meg, mint halálozási dátumot, a fehérvári temetést megerősíti.⁶⁴

II. Bélát **II. Géza** követte. Géza 1141–62 között uralkodott. Székesfehérváron koronázták, és ebben a városban is temették el. A Képes Krónika állítása szerint azonban 1161-ben hunyt el.⁶⁵ II. Géza halálánál 1161-et jelöli meg a Budai krónika, a fehérvári temetést megerősíti.⁶⁶

Gézát fia, **III. István** követte, aki 1162–72 között uralkodott, Székesfehérváron koronázták. A Knauz krónika Esztergomot jelöli meg végső nyughelyként.⁶⁷ A halálozás dátumát a Budai krónika 1173-ra teszi, a nyughelyet pedig szintén Esztergomba helyezi.⁶⁸ De hol temették el III. Istvánt a Képes Krónika alapján? II. Géza halála után így fogalmaz a krónika: „Helyére Istvánt, a fiát koronázták királlyá (...) Uralkodása alatt László herceg, a Vak király fia fél éven át bitorolta a koronát. Elköltözött pedig az Úrhoz ezeregyszázhetvenkettő február elsején, vasárnapi napon. teste Fehérvárott nyugszik.”⁶⁹ Pár sorral később azonban Képes Krónika így folytatja III. Istvánnal kapcsolatban: „Ugyancsak István király, de Géza fia, az Úr ezeregyszázhetvenharmadik évében, március negyedikén, vasárnap elköltözött az Úrhoz. Teste Esztergomban nyugszik.”⁷⁰ Tehát III. Istvánt Esztergomban temették el.⁷¹

⁶⁰ Képes Krónika: 159. fejezet: 104.

⁶¹ Krónikáink magyarul III/2: 62.

⁶² Chronica Hungarorum: 72.

⁶³ Képes Krónika: 163. fejezet: 107.

⁶⁴ Chronica Hungarorum: 73.

⁶⁵ Képes Krónika: 168. fejezet: 110.

⁶⁶ Chronica Hungarorum: 74.

⁶⁷ Krónikáink magyarul III/2: 63.

⁶⁸ Chronica Hungarorum: 74.

⁶⁹ Képes Krónika: 169. fejezet: 110.

⁷⁰ Képes Krónika: 170. fejezet: 111.

⁷¹ Képes Krónika: 218. oldal 773. hivatkozás.

Egy egészen rövid időszakig a zűrzavaros időszakban **II. László** megszerzi a koronát 1162–63 között ült a trónon. Székesfehérváron koronázták, és ott is temették el.⁷²

Szintén kiemelendő egy másik trónbitorló, **IV. István** ellenkirály, aki 1163-ban uralkodott. Az uralkodót még abban az évben elkergették. Székesfehérváron koronázták, és ott is helyezték örök nyugalomra, megdöntött királyként végzi be életét, melyről ír a Képes Krónika:” Szent Gervasius és Szent Protasius ünnepén győzték le, keddi napon.”⁷³ Majd így folytatja a krónika:”Zimony várában halt meg az Úr ezeregyszázhetvenharmadik évében, április tizenegyedikén, csütörtökön. Teste Fehérvárott nyugszik.”⁷⁴ Amit biztosan tudunk Niketas Chroniates által az, hogy eret vágtak rajta, és a sebbe mérget kentek, ráadásul a „hunok” még Zimony városát is elfoglalták. Emiatt a bizánci császár (Manuel) később hadat üzent a magyaroknak, és kinevezte despotes rangba Béla herceget, mivel igényt tartott arra, hogy a magyarok adófizetőivé váljanak a bizánci koronának.⁷⁵ A székesfehérvári temetkezést szintén igazolja a Knauz krónika.⁷⁶ Engel Pál pedig úgy fogalmaz:” „a természet figyelmeztetésére István első vértanú templomába vitték, s ott adták át az anyaföldnek.”⁷⁷ A halálozás dátumát a Budai krónika 1173-ra helyezi, a nyughelyet Székesfehérvárra helyezi.⁷⁸

Magyarországon a véres, zűrzavaros időszak után ismét beköszönt a béke **III. Béla** uralkodásával, aki 1172–96 között uralkodott. Székesfehérváron koronázták, ott is temették el, később feleségével együtt a Mátyás-templomban lettek újratemetve. Ezzel szemben vannak ellenvélemények, a kérdéses párt Könyves Kálmánnal és feleségével azonosítják, melyről Tóth Endre értekezik írásában.⁷⁹ 1199-et írja halálozási dátumaként a Budai krónika, de a fehérvári temetést megerősíti.⁸⁰

Bélát **Imre** király követi, ő 1196–1204 között ült a trónon. Esztergomban koronázták, majd Székesfehérváron, és az egri egyházban temették el. Sírhelye a Képes Krónika állítása szerint itt található, azonban szintén téves évszámot, 1200-at jelöl halála dátumaként. Imre halálának évszámát 1200-ra teszi a Budai krónika, de az egri temetést megerősíti.⁸¹

⁷² Chronica Hungarorum: 74.

⁷³ Képes Krónika:170. fejezet: 111.

⁷⁴ Képes Krónika:170. fejezet 111.

⁷⁵ Moravcsik Gyula: Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai. Akadémiai kiadó. 1988, Budapest. 276-277. oldal.

⁷⁶ Krónikáink magyarul III/2: 63.

⁷⁷ Engel 1987/4: 617-621.

⁷⁸ Chronica Hungarorum: 74.

⁷⁹ Tóth Endre: III. Béla vagy Kálmán? – A székesfehérvári királysír.

http://www.rubicon.hu/magyar/nyomtathato_verzio/3_bela_vagy_kalman_a_szekesfehervari_kiralysir/ letöltés ideje: 2016.09.16 18:32.

⁸⁰ Chronica Hungarorum: 75.

⁸¹ Chronica Hungarorum: 75.

Imrét **III. László** követi a trónon. 1204–1205 között uralkodott, Székesfehérváron koronázták, és ott is helyezték örök nyugalomra, II. Lászlóként említi a Képes Krónika, téves évszámot ad meg halálózása dátumánál. A halálózási dátumot 1201-re teszi a Budai krónika, de a fehérvári temetést megerősíti.⁸²

Lászlót **II. András** követte az uralkodásban, aki 1205–35 között ült a trónon. Jeruzsálemi névvel is emlegették, keresztes háborúja miatt. Székesfehérváron koronázták, Egresen temethették el, ciszterci kolostorban. Erről így ír a Képes Krónika: „András király pedig az Úr ezerkettőszázharmincötödik esztendejében, uralkodásának harmincadik évében költözött el az Úrhoz. Teste boldogan nyugszik Egres monostorában”⁸³ A Budai Krónika állítása szerint azonban: „Teste Váradon, Szent László lábainál nyugszik.”⁸⁴ II. András sírjának kérdésével foglalkozott Bácsatyai Dániel, aki összegyűjtötte a témára vonatkozó forrásokat.⁸⁵ Ő úgy véli, hogy több forrás elbeszélése után lehet ténylegesen András sírjára vonatkozóan következtetéseket levonni. Ilyen forrásunk például Mügeln-i Henrik, aki szintén a váradi temetkezési helyszínről ír, de a Chronicon (Henrik munkája) másik változata Fehérvárt említi, mint helyszínt.⁸⁶ András feleségének sírja, Jolántának egészen biztosan Egresen volt, de az uralkodó teteméért pert indított a pilisi apát, amit egy Albericus nevű ciszterci szerzetestől tudunk.⁸⁷ A sír hollétére két hely, tehát Várad, és Egres több krónikában is előfordul. Nehéz azonosítani a végső nyughelyet. Bácsatyai hivatkozik a Váradi kódexre, mely szerint Andrásról nem tudják, hogy Váradon lett volna eltemetve. A kutató nem tartja kétségesnek, hogy Andrást először Váradon temették el, annak ellenére, hogy az uralkodó első felesége mellé akart temetkezni, Pilisre. Végül IV. Béla temettette el Egresen András testét, mert nem tett igazságot anyja merénylőivel szemben.⁸⁸

Andrást **IV. Béla** követte a trónon, aki 1235–1270 között uralkodott, Székesfehérváron koronázták, Esztergomban, minorita szerzetesi templomban található végső nyughelye a Képes Krónika állítása szerint. Az esztergomi temetést megerősíti Knauz krónika szintén.⁸⁹ A Budai krónika érdekes történetet mesél el temetésével kapcsolatban: „testét Esztergomban temették el.” majd így folytatja: „Testét Fülöp esztergomi érsek a jog ellenére kiásatva az

⁸² Chronica Hungarorum: 75.

⁸³ Képes Krónika: 175. fejezet: 113.

⁸⁴ Chronica Hungarorum: 77.

⁸⁵ Bácsatyai Dániel: Az egresi ciszterci monostor korai történetének kérdései. Századok, 2015/1. 149. évfolyam. 263.

⁸⁶ Bácsatyai: Századok: 2015. 284.

⁸⁷ Bácsatyai: Századok: 2015. 282.

⁸⁸ Bácsatyai: Századok: 2015. 283

⁸⁹ Krónikáink magyarul III/2: 63-64.

említett egyházból elvitette, és jogtalanul a saját székesegyházában temettette el. Eljárása miatt a pápa előtt igen hosszú ideig folyt a per, és a minorita barátok érdekesültek rá, hogy a testet a legnagyobb tisztelettel visszanyerjék.”⁹⁰

Béla **V. István** követte az uralkodási sorrendben, ő 1262–72 között ült a trónon. 1262-től társuralkodóként. Székesfehérváron koronázták, ténylegesen 1270-től ült a trónon. Margitszigeten helyezték örök nyugalomra, testvére mellé, a domonkos rendhez. A Képes Krónika erről így ír:”Uralkodott pedig két évig, és uralkodásának harmadik évében halt meg a Nagy Szigeten. A Budai szigeten temették el a Boldogságos Szűz egyházában, a beginák kolostorában”⁹¹ A budai szigeten való eltemetést megerősíti Knauz-krónikája.⁹²A Budai krónika alapján azt tudjuk, hogy „a Boldogságos Szűz egyházában temették el a budai szigeten, a beginák lakóhelyén.”⁹³

István után **IV. László** következik, 1272–90 között ült a trónon. Kun ragadványnévvel emlegették a származása, édesanyja, Kun Erzsébet miatt. Székesfehérváron koronázták, és Csanádon helyezték örök nyugalomra a püspökségbe. Haláláról így ír a Képes Krónika: „Nem sokkal ezután az Úr ezerkettőszázkilencvenedik évében, a szűz Szent Margit mártír ünnepét közvetlenül megelőző hétfőn Körösszeg vára mellett nyomorultul meggyilkolták a királyt éppen azok a kunok, akiket rajongásig szeretett”.⁹⁴ Nyughelyéről nem számol be a Képes Krónika. A Knauz krónika megemlíti, és Csanádra helyezi a temetkezési helyszínt.⁹⁵ A Budai krónika pedig így fogalmaz.”Mondják, hogy ezt a László királyt Csanádon temették el.”⁹⁶

Lászlót **III. András** követte. Ő 1290–1301 között uralkodott. Az utolsó Árpád-házi király. Székesfehérváron koronázták, nyughelye Buda. Haláláról így számol be a Képes Krónika: „Közben az Úr ezerháromszázegyedik évébe Szent Félix ünnepén a budai várban elhunyt az Urban András király, és Szent János evangélista egyházában, a minorita testvéreknél temették el.”⁹⁷ Ezt a temetést szintén megemlíti a Knauz Krónika, és ugyanazt a helyet jelöli meg András nyughelyéül.⁹⁸ A temetést, és annak helyszínét megerősíti a Budai krónika is.⁹⁹ András halálával az Árpád-háznak magva szakadt férfiágon.

⁹⁰ Chronica Hungarorum: 78.

⁹¹ Képes Krónika: 180. fejezet: 115.

⁹² Krónikáink magyarul III/2: 64.

⁹³ Chronica Hungarorum: 78.

⁹⁴ Képes Krónika: 184. fejezet: 117.

⁹⁵ Krónikáink magyarul III/2: 64.

⁹⁶ Chronica Hungarorum: 80.

⁹⁷ Képes Krónika:187. fejezet: 119.

⁹⁸ Krónikáink magyarul III/2: 64.

⁹⁹ Chronica Hungarorum: 82.

A magyar rendek külföldi uralkodót hívtak, aki a **Premysl** dinasztiából érkezett. II. Vencel cseh uralkodó fiát, **Vencelt**, aki Magyarország királya lett 1301-től, **László** néven uralkodott. Nem sikerült uralmát megszilárdítania, ezért apja hazavitte Csehországba 1304-ben. Csehországban III. Vencel néven uralkodott, 1305-től, apja halála után. 1306-ban halálát követően,¹⁰⁰ Zbraslavban (Königsaal), ciszterci kolostorban temették el.¹⁰¹

Vencelt szintén egy sikertelen uralkodó követte, **Wittelsbach Ottó**, aki Venceltől megkapja a koronát, mielőtt uralkodóvá válhatna. 1305-1307 között uralkodott, Székesfehérváron koronázták. Az uralkodó nem volt sikeres, Kán László (lázadó báró, erdélyi vajda) börtönbe vetette, ekkor került a Szent Korona a vajdához. Nyughelye a Seligenthal-i (Németország) ciszterci kolostor.¹⁰²

Anarchikus viszonyok után egy keménykezű uralkodói dinasztia kerül a trónra Magyarországon. Ők voltak az Anjouk. Első magyarországi uralkodójuk **Károly**, aki 1301–1342 között uralkodott. Háromszor koronázták meg: 1301-ben Esztergomban, 1309-ben Budán, és végül 1310-ben Székesfehérváron. Nyughelye Székesfehérvár, melyről a Képes Krónika, és Thuróczy János is beszámol. A Képes Krónika szerint: „az Úr ezerháromszáznegyvenkettedik évében (...) visegrádi lakhelyén dicséretre méltó véggel elköltözött az Úrhoz. Testét a fehérvári egyházban temették el a föld ölébe”¹⁰³ Thuróczy így ír róla: „Negyvenkét évig hagyta őt.”¹⁰⁴ Így folytatja halálának elbeszélését: „nem letakart arccal, sem néhány napig elrejtve a holttestét-ahogyan némely alkalommal egyes királyok elhunytakor állítólag ezt a helytelen szokást alakították ki-, hanem nyilvánosan, mindenki jelenlétében, úgy, hogy nyíltan, személyesen látták, a mondott testet Fehérvárra szállították, hogy eltemessék.”¹⁰⁵ A fehérvári temetést megerősíti a Budai krónika.¹⁰⁶

Károly fia, **Nagy Lajos** követte a trónon. Ő 1342–82 között uralkodott. Székesfehérváron koronázták, és ott is temették el. Thuróczy így ír Nagy Lajos temetéséről: „Székesfehérvár városában temették el az Úr 1382. évében”.¹⁰⁷ Így fogalmaz halálával kapcsolatban: „Isteni hívásra szeptember hónap 11. napján távozott el ebből a világból, és kevéssel azt megelőzően

¹⁰⁰ Képes Krónika: 227. 809-910. hivatkozás.

¹⁰¹ P. Hilsch: Königsaal in: Lexikon des Mittelalters Fünfter Band/Sechste Lieferung, Artemis kiadó, München-Zürich, 1991. 1325.o,

¹⁰² Wilhelm Störmer: Neue Deutsche Bibliographie: 19. Band, Dunkel & Humblot Kiadó, Berlin, 1998. 674-675.

¹⁰³ Képes Krónika: 212. fejezet: 138.

¹⁰⁴ Thuróczy János: Magyarok Krónikája. Ford: Bellus Ibolya, Kristó Gyula, Osiris kiadó, Budapest. 2001. 172.

¹⁰⁵ Thuróczy: 174.

¹⁰⁶ Chronica Hungarorum: 100.

¹⁰⁷ Thuróczy: 209.

csodálatos üstökös tűnt fel”.¹⁰⁸ Székesfehérváron való eltemetést a Budai krónika is megerősíti.¹⁰⁹

Lajost az első, de nem az utolsó királynő követte, **Mária**, aki 1382–85 között királynő, majd 1387 és 1395 között Zsigmond feleségeként királyné volt. Az első magyar uralkodó királynő. Székesfehérváron koronázták, nyughelye Várad, melyről egy Windecke nevű szerző tesz említést. Bár Thuróczy ír krónikájában Mária temetéséről, arról azonban a forrásjegyzék megemlékezik, hogy Zsigmondot Mária mellé temetik Váradon.¹¹⁰ Szintén megemlíthető a Knauz krónika, amely Váradot említi, mint végső nyughelyet.¹¹¹ A Váradon való temetést megerősíti a Budai Krónika.¹¹²

Máriát **II. Károly** követte a trónon, ő 1385–86 között ült a trónon. Székesfehérváron koronázták, nyughelye feltehetőleg Visegrádon volt,¹¹³ bencés apátságban. Érdekes az a történet, amit Thuróczy elmesél krónikájában. Garai a királynővel szövetkezve kívánta a királyt megölni, a meggyilkolt uralkodót egy ideig temetetlenül hagyják.

Kis Károlyt **Zsigmond** király követte a trónon, aki a Luxemburgi dinasztiából érkezett, trónon ült 1387–1437 között, Székesfehérváron koronázták, nyughelye Nagyvárad, melyről beszámol a Knauz Krónika.¹¹⁴ A Váradon való eltemetést megerősíti a Budai krónika.¹¹⁵ A Luxemburgiakat szintén új dinasztia váltotta, trónra ül az első Habsburg.

Albert király 1437–39 között uralkodott. Székesfehérváron koronázták és ott is temették el, ezt Thuróczy Krónikája meséli el.¹¹⁶ A Budai krónika megerősíti a Székesfehérváron való eltemetést.¹¹⁷

Albert halálát követően Magyarországnak 1440-ben két koronás fője volt: az egyikőjük Luxemburgi Erzsébet és Habsburg Albert fia volt (V. László), a másik uralkodó pedig **I. Jagelló Ulászló**, aki 1440–44 között ült a trónon. Székesfehérváron koronázták, Várnán vesztette életét, nyughelye nem ismert, annyi bizonyos, hogy a csata után nem tudták a király testét eltemetni, ezért mai napig a várnai csata helyszínén nyugodhat.

V. László (Erzsébet fia, akit 1440-ben királlyá koronáztak) követte a trónon. Mivel az uralkodó ekkor még kiskorú volt, így a magyar rendek különleges megoldást választottak.

¹⁰⁸ Thuróczy:208-209.

¹⁰⁹ Chronica Hungarorum: 129.

¹¹⁰ Thuróczy: 391., valamint 97-es számú hivatkozás.

¹¹¹ Krónikáink magyarul III/2: 65.

¹¹² Chronica Hungarorum: 130.

¹¹³ <http://www.visegrad.hu/allamalapitas-kora-i-> letöltés ideje: 2016.10.09. 14:06.

¹¹⁴ Krónikáink magyarul III/2: 65.

¹¹⁵ Chronica Hungarorum: 130.

¹¹⁶ Thuróczy: 267.

¹¹⁷ Chronica Hungarorum: 130.

Hunyadi János lett Magyarország kormányzója. A nándorfehérvári győztest Gyulafehérváron temették el.

V. László 1453-57 között uralkodott. Székesfehérváron koronázták, Prágában helyezték örök nyugalomra. Az uralkodó mérgezés áldozatává válhatott, mely váddal gyanúsítja Podjebrád Györgyöt Thuróczy Krónikája, mely vád nem biztos, hogy igaz volt.¹¹⁸ A csehországi temetést megerősíti a Budai krónika is.¹¹⁹

Garai és Szilágyi egyezménye, valamint a rendek választása alapján hatalomra jut a magyar történelem talán leglegendásabb alakja, **Hunyadi Mátyás**. Mátyás 1458-90 között ült a trónon (hivatalosan 1463-tól, a bécsújhelyi béke értelmében, bár 1464-ben koronázták meg ténylegesen), Székesfehérváron koronázták, és ott is temették el. Haláláról Antonio Bonfini humanista írt, aki Mátyás udvarában is járt: „Halála másnapján a tetemet fejedelmi pompával, jelvényeivel felékesítve bíborral takart ravatalon egy tágas csarnokban helyezték el, hogy mindenki megnézhesse; aztán jóllehet kizsigerelték, szaglani kezdett, ezért betették egy szurkos ládába, és megbízták a testőrparancsnokot, meg Bodó Gáspárt, hogy szállítsa le a folyón Fehérvárra, míg a temetési szertartás rendben megtörténik mint alább elmondjuk.”¹²⁰

Mátyás halálát követően ismét a Jagellók ülhetek a trónra.

II. Ulászló 1490–1516 között uralkodott, Székesfehérváron koronázták, és ott is temették el. Ragadványneve Dobzse, mely magyarul azt jelentette: „Jól van”. Ulászlót a magyar történelem legtragikusabb történeti személyisége követte, **II. Lajos**.

Lajos király 1516–26 között ült a trónon. Székesfehérváron koronázták, a mohácsi csatából menekülve veszíthette életét. Több forrás is elbeszéli a halálát, melyek ellentmondanak egymásnak. Az egyik forrásunk Antonio Giovanni da Burgio pápai követ levele Jacopo Sadoletto pápai titkárnak. Vízbefúlást, továbbjutást is lehetségesnek tart, de a vízbefúlást tartja valószínűbbnek, mondván: „a csata napja óta már egy hét eltelt, s Őfelségéről még mindig nem hallani semmit.”¹²¹ II. Lajos eltemetése nem zajlott problémamentesen. Az uralkodó holttestének felkutatására Mária királyné parancsára Sárffy Ferenc, Győr várának parancsnoka, és Czettrich Ulrik indult megkeresni a holttestet.

¹¹⁸ Thuróczy: 322-323.

¹¹⁹ Chronica Hungarorum: 132.

¹²⁰ Bonfini: A Magyar történelem tizedei. Ford: Kulcsár Péter, Balassi Kiadó, Budapest, 1995. 895.

¹²¹ Antonio Giovanni da Burgio pápai követ levele Jacopo Sadoletto pápai titkárnak Pozsony, 1526. szeptember 7: „Nekünk mégis Mohács kell” II. Lajos király rejtélyes halála és különböző temetései: az Országos Széchényi Könyvtárban 2015. augusztus 29-én azonos címmel megrendezett tudományos szimpóziumon elhangzott előadások szerkesztett és bővített kiadása. Szerk: Farkas Gábor Farkas, Szebelédi Zsolt, Varga Bernadett. Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, 2016. 178.

A király testét (feltehetőleg valaki, vagy valakik) elhantolták, mert Czettrich friss sírdombot fedez fel. Amint elkezdene ásni, megtalálják a király holttestét, Sárffy elbeszélése alapján sértetlenül: „Odasiöttünk valamennyien, s Czettrich rögtön elkezdte a földet lekaparni (...) Czettrich megragadta a holttest jobb lábát, gondosan lemosta kétkezi vízzel, s ekkor felfedezte azt a jegyet, mely őfelsége jobb lábán volt...felismertük azokról a jegyekről, melyek őfelsége fogain voltak (...) sohasem láttam emberi holttestet, mely ennyire épen megmaradt volna.”¹²² A leírás alapján kiderül, hogy a király valószínűleg nem gyilkosság áldozata lett, továbbá azt is megtudjuk, hogy az uralkodót Székesfehérváron temetik el. Sárffy levele, az újabb kutatások szerint 1526. október 19.-én kelt.¹²³

A fentiekkel ellentétes nézetet fogalmaz meg Szerémi György, Levél Magyarország romlásáról című művében, mely 1545 körül keletkezhetett. Leírásában Szepesi György öli meg a királyt három cseh kardszúrással.¹²⁴

Kolozsvári Grandpierre Endre felfigyelt a források közötti ellentétekre. Feltételezi, hogy a király gyilkosság áldozata lett.¹²⁵

Ez a téma az utóbbi időkben is foglalkoztatja a szaktudósokat, kutatókat. Nemes István és Tolvaj Balázs szombathelyi orvosok végeztek 2014-ben egy vizsgálatot. Farkas Gábor Farkas is foglalkozott a témával, ő így fogalmazott az orvosok kutatása alapján: „A Czettritzék által fellelt halott férfi véleményük szerint-amennyiben Sárffy szavai megfelelnek a valóságnak-nem 1526. augusztus 29-én, hanem a megtalálását [október közepét] megelőzően legfeljebb néhány nappal vesztette életét”.¹²⁶

Farkas Gábor Farkasnak a következő a véleménye: „Véleményünk szerint egyszerűen nem II. Lajos holttestét találták meg és későbbiek során Szapolyai János által Székesfehérváron eltemetett tetem nem is volt a királyé!”¹²⁷ Úgy vélekedik továbbá, hogy nincs írott forrás, mely megcáfolná, hogy II. Lajost valóban ne temették volna el Székesfehérváron. Megkérdőjelezi továbbá azt is, hogy Czettrichék valóban az ő holttestét találták e meg. Mivel

¹²² Sárffy Ferenc győri várparancsnok jelentése II. Lajos holtteste megtalálásáról Brodarics István kancellárnak és szerémi püspöknek Győr, 1526. október 19: „Nekünk mégis Mohács kell”: 195-198

¹²³ Botlik Richárd: 1526. október 19. (Adalékok Sárffy Ferenc győri várparancsnok jelentéséhez): Századok, 136 (2002) 1.szám. 669–677.

¹²⁴ Szerémi György: Levél Magyarország romlásáról 1545 körül: „Nekünk mégis Mohács kell”: 209.

¹²⁵ Kolozsvári Grandpierre Endre: Lajos király három halála és négy temetése: történelmi oknyomozás. Bp, 1989. 146-147.

¹²⁶ Farkas Gábor Farkas: II. Lajos király temetése: „Nekünk mégis Mohács kell”: 125.

¹²⁷ Farkas Gábor Farkas: II. Lajos király temetése: „Nekünk mégis Mohács kell”: 126.

a szultán október 12-én vonult ki az ország területéről, ezért nem is kereshették korábban a király holttestét.¹²⁸

A felsorolás végén az utolsó uralkodó, akit meg kívánok említeni nem más, mint **Szapolyai János**, aki erdélyi vajdából lett magyar uralkodó. Ő uralkodott 1526–1540 között. Székesfehérváron koronázták, és ott is temették el. Az általam tárgyalt uralkodói névsorban ő az utolsó, akit Fehérváron helyeznek örök nyugalomra.

Különböző egyházi intézményekbe való uralkodói temetkezések

Az eddigi gondolatmenetből világossá vált, hogy nem minden uralkodót temettek Székesfehérváron a társaskáptalanba. Számos uralkodót temettek el szerzetesrendekhez, valamint püspökségekhez örök nyugalomra. A szakdolgozat következő fejezete ezt a témakört tárgyalja, hogy mely egyházi intézményekben lettek eltemetve az uralkodók. Célszerű vizsgálni továbbá néhány külföldi uralkodódinasztia temetkezési helyszíneit, melyből az olvasó betekintést nyerhet abba, hogy mely korszakban mely egyházi intézmények (szerzetesrendi kolostorok, monostorok, püspökségek, apátságok) voltak kedveltek az uralkodók körében.

Szűz Mária társaskáptalanságába Szent István uralkodása, és ide való temetkezése után számos magyar uralkodónk ezt a helyet választotta végső nyughelyéül, főleg a 12. században. Ekkor több uralkodó a szakrális fővárosba kívánt temetkezni. Hosszabb szünet után a 14. században ide temették Károly Róbertet, Nagy Lajost. A 15-16. században ismét kiemelt helyszínné válik az uralkodók végső nyughelyének megválasztása során Fehérvár. Ezzel szemben számos más egyházi intézmény adott végső nyughelyet uralkodóinknak.

Több uralkodót püspökségekben temettek el. Orseolo Pétert Pécsett, I. Gézát Vácon, Szent Lászlót Nagyváradon, IV. (Kun) Lászlót Csanádon, Luxemburgi Zsigmondot és feleségét, Máriát Nagyváradon. A püspökségekbe való temetkezések külföldön is divatosak voltak. Párhuzamként felhozható a német területekről Bamberg, (II. Henrik, III. Konrád), Speyer (II. Konrád, III. Henrik, IV. Henrik, Habsburg Rudolf, és a sort hosszan lehetne folytatni). Lengyeleknél is kiemelt helye volt a püspökségeknek, érsekségeknek. Ilyen helyszín volt Póznán, Gniezno, III. Kázmér uralkodási idejétől pedig Krakkó lett kiemelt temetkezési

¹²⁸ Farkas Gábor Farkas: II. Lajos király temetése: „Nekünk mégis Mohács kell”: 127.

helyszín. A cseheknél a Prágai Szent Vitus székesegyház volt az uralkodók temetkezési helyszíne.

Számos magyar uralkodót szerzeteskolostor templomában temettek el. Az egyes szerzetesrendek népszerűvé válásával együtt változtak a királyok temetkezési helyszínei, hasonlóan az európai trendhez.

Bencés szerzetesség: Magyarországra a 960-as évektől fogva érkeznek Európából a térítők, akik többségében szerzetes-rendbéli művelt réteg tagjai voltak. Török József munkájában felhívja az első magyarországi bencés alapítású apátságra a figyelmet, Pannonhalmára, melyet 996-ban alapított Géza fejedelem. A szerzetesek, valamint Adalbert a brevnói kolostorból érkeztek. István korában már számos bencés alapítású monostor működött Magyarországon.¹²⁹

István után számos uralkodónk alapított bencés apátságokat, monostorokat főleg a 11. században. Később ezen uralkodóink többségét itt is temették el. Egyik ilyen uralkodónk volt Aba Sámuel, aki Abasáron, és feltehetőleg Debrőn alapított apátságokat. Az uralkodót később Abasárra helyezik örök nyugalomra. András király alapította Tihanyban, Szent-Ányos monostorát, itt is temették el.¹³⁰ Koszta László így fogalmazott a bencés szerzetesrendekhez való királyi temetkezésekkel kapcsolatban:” Az ismert sírhelyű hét 11. századi király közül négy a bencéseknél keresett örök nyughelyet.” Ezen királyok a kutató megállapítása alapján a következők voltak: Aba Sámuel, I. András, I. Béla, Szent László. Állítása szerint Szent László Árpád-házi uralkodók sorából a legjelentősebb, mivel ő alapította a legtöbb bencés monostort.¹³¹ Külföldi párhuzamként megemlíthető Angliában a Westministeri apátság, a francia Szt. Denis apátság, a skótoknál az Ionai Szent Kolumbán apátság, ahová uralkodókat temettek el.

Ciszterciék: Letelepedésük története Magyarországon II. Gézával kezdődik, aki az első magyarországi területeket, földeket adományozta nekik. Az első ciszterci alapítás Cikádon történt. Ezután III. Béla korában látható aktívabb adományozás, alapítás, mely települések az alábbiak voltak: Egres, Zirc, Szentgotthárd, Pilis, és Pásztó. Egres abból a szempontból érdekes, hogy ez a templom ad nyughelyet II. Andrásnak. A Pilis-béli templom pedig Merániai Gertrúd végső nyughelyéül szolgált.¹³² Magyar uralkodónkat, Wittelsbach Ottót is ciszterci kolostorban temették el Seligenthalban. További külföldi párhuzamként megemlíthető II., illetve III. Vencel, akiket a Zbraslavi (Königsaal, Aula Regia) ciszterci

¹²⁹ Török József: Szerzetes-és lovagrendek Magyarországon, Budapest, Panoráma Kiadó,1990. 34-44

¹³⁰ Török: 44-47

¹³¹ Koszta László: Bencés szerzetesség egy korszakváltás határán. Századok, 2012/2. 146. évfolyam. 269-270.

¹³² Török: 70-71.

kolostorban temettek el.¹³³ Egyéb kiemelkedő külföldi párhuzamnak tekinthető helyszín Las Huelgas apácakolostora volt Burgosban. A kasztíliai uralkodók végső nyughelyéül szolgált ez az apátság.¹³⁴ Poblet városában is volt egy ciszterci apátság, ahol az Aragón uralkodókat temették el a 12. századtól.¹³⁵ Poblet-ban temették el I. Jakabot, akinek a felesége Jolánta, II. András lánya volt.¹³⁶ Jolántát szintén ciszterci kolostorban temették el, Vallabonában, Katalóniában.

A Premontrei rend: A premontreiek II. István hívására érkeznek Magyarországra, változó helyszíneken telepednek meg. A legfontosabb alapítás Váradhegyfok volt, ami egybeesett az uralkodó temetkezési helyével.

Külföldi párhuzamként megemlíthető Csehországban a strahovi monostor, ahová II. Vladiszlavot temették el. Ő 1140-től fejedelem, majd 1158-tól király, egészen 1172-ig uralkodott.¹³⁷

Ferencesek: A ferences rend Európában a 13. században alakult meg. Hazánkban IV. Béla uralkodása alatt telepedtek meg. Az uralkodó később a minorita szerzeteseknél temetkezett el. Ferences alapítású monostorok, apátságok voltak Egerben, Esztergomban, Pozsonyban, Győrben, Székesfehérváron, Pécsen, Óbudán, valamint a Szerémségben. Külföldi párhuzamként megemlíthető III. Richárd, akit szintén ferencesekhez temettek el. További híres ferences temetkezőhely volt a bécsi kapucinusok kriptája, mely a Habsburgok temetkezési helyszínéül szolgált.

A Domonkos rend: szintén a 13. században alakult meg Európában, hazánkban nagyjából ebben az időszakban jelent meg. A domonkosokhoz temetkezett a budai szigetre Margit, illetve testvére, V. István.

Az alább felsorolt szerzetesrendeknek a rövid történeti ismertetése után azt lehet megállapítani, hogy a 10-11 században a bencés szerzetesrendekhez való temetkezés volt divatos, míg a 12-13. századtól több kisebb és nagyobb rend megjelenik Magyarországon. A ciszterciek voltak az egyik rend, akiket igen kedveltek a királyok. Ezt véleményem szerint a rendnek adományozott adománylevelek is megerősítik.

¹³³ P. Hilsch : Königsaal in: Lexikon des Mittelalters Fünfter Band/Sechste Lieferung ,Artemis kiadó, München-Zürich, 1991. 1325.o,

¹³⁴ O. Engels: Las Huelgas in: Lexikon des Mittelalters, Fünfter Band/Achte Lieferung, Artemis&Winkler kiadó, München-Zürich, 1991. 1719-1720. o

¹³⁵ O. Engels: Poblet in: lexikon des Mittelalters, Siebenter Band/Erste Lieferung, Artemis&Winkler kiadó, München-Zürich, 1994. 29. o

¹³⁶ Monestir de Poblet Royal tombs: <http://www.poblet.cat/index.php?Ng%3D%3D&LDIzLDI3LDI4> letöltés ideje: 2017. március 9. 12:59.

¹³⁷ I. Hlaváček: Strahov: Lexikon des Mittelalters. 8. kötet, Lexma kiadó, München, 1997. 209-210. o

Pálosok: Magyar alapítású volt, de hozzájuk nem temetkeztek magyar uralkodók. Meg kell említeni mindazonáltal Korvin Jánost, Hunyadi Mátyás törvénytelen fiát, a csontmezei vesztet, aki Szlavóniában, Lepoglavában nyugszik, egy pálos templomban. Haláláról érdekesen számol be sírfelirata: "Mátyás király fiának, a jeles hadvezérnek, «ki a világnak szerzett sok diadal után, mint győzelmes katona fejezte be utolsó napját»."¹³⁸

Letett királyok: Az elbukott, elkergetett, meggyilkolt uralkodókat értjük alattuk. Ha sorba vennénk őket, akkor a legtöbb meggyilkolt király vagy az általa alapított szerzetesi kolostorban, vagy apátságban, vagy püspökségben, vagy Székesfehérváron, a társaskáptalanban lett eltemetve. Ezen legyilkolt uralkodók voltak: Aba Sámuel, aki Abasáron nyugodott, és sebhelyei behegedtek a krónika elbeszélése szerint; Orseolo Péter, aki Pécsen nyugodott, megvakították, kegyelemből helyezték el itt örök nyugalomra. Salamon, akiről számos találgatás van, hol nyugodhat, lehetségesnek találják a kutatók a Polai sírhelyet, IV. István, aki bár letett uralkodó volt, de Fehérváron temették el, és IV. Kun László, akit Csanádon temettek el a püspökségben, mivel a szeretett kunjai végeztek. Merénylet áldozata lett Kis Károly, akit szintén sokáig temetetlenül hagytak, bencés szerzetesi kolostorban temették el Visegrádon.

Székesfehérvár, a királynék, és főnemesek temetővárosa.

A szakdolgozat eddigi fejezete a magyarországi királyi temetkezéseket mutatta be. Elmondható azonban, hogy Székesfehérvár szerepe nem csak a királyok temetkezésével kapcsolatban nagyon fontos. A királynők, prépostok és világiak (főrendiek) is temetkezhettek Székesfehérvárra. A témát Engel Pál kutatta, kutatási anyagának olvasása alapján hat királyi családbéli tagról egészen biztosan elmondhatjuk, hogy Székesfehérvárra temetkezett, ők az alábbi hercegek, hercegnők voltak: Szent Imre herceg, Álmos herceg (II. Béla apja), I. Károly második felesége Mária, és két kiskorú fiuk: Károly, és László, valamint II. Ulászló hitvese, Kendali Anna.¹³⁹ Érdemes pár szót írni az uralkodók feleségeikről, gyermekeikről. Könyves Kálmán felesége volt „Buzilla”, de a temetkezőhelyéről nincs információnk. Álmos herceg, és felesége Predszláva is itt nyugodhatott. Álmos tetemét fia, II. Béla hozatta haza, és a

¹³⁸ Schönherr Gyula: Hunyadi Corvin János, Budapest, MTA- Franklin-Társulat Könyvnyomdája, 1894.
<http://mek.oszk.hu/05700/05789/html/> letöltés ideje: 2017. 04. 21. 10:26.

¹³⁹ Engel Pál: 1987/4. 121.. 614.

székesfehérvári bazilikában temettette el. Feltehető az az elképzelés, hogy felesége is ott volt eltemetve. Ha ezt elfogadjuk, akkor meg kell néznünk II. Béla, és felesége Ilona királyné nyughelyét, valamint, hogy gyermekeik hová temetkeztek. Béla esetében biztos a fehérvári temetkezés, Ilonánál már csak a feltételezés él. II. Gézáról, aki Béla egyik fia volt szintén tudjuk, hogy Fehérváron temették el.¹⁴⁰ Álmos herceg is II. Béla fia volt, és valószínűsíthető, hogy őt Fehérváron helyezték örök nyugalomra. Ágnes, III. Béla első feleségéről valószínűnek tarthatjuk, hogy őt is Székesfehérváron helyezték örök nyugalomra. Mária királyné, I. Károly második feleségéről azt a következtetést vonhatjuk le, hogy őt, és a két fiúgyermeket (Károly, László) is Székesfehérváron temették el.¹⁴¹

Margit királynéről, I. Lajos első feleségéről feltételezhető, hogy Fehérváron temették el. Katalin, I. Lajos leányáról Engel Pál valószínűnek tartja, hogy Fehérváron helyezték örök nyugalomra. Katalin, I. Mátyás első felesége esetében szintén valószínűsíthető, hogy Székesfehérvár a végső nyughelye. Anna, II. Ulászló felesége: a székesfehérvári bazilikában temették el.¹⁴²

Ezekon a példák felül számos elképzelés adódik, hogy kik temetkezhettek ide, tényleges számot nem lehet megállapítani, véleményem szerint utólag a mai, Székesfehérváron, a Romkertben található osszárium csontállományának korszerű vizsgálata számos információt feltárhat a temetkezésekkel kapcsolatban.

Ez után a vizsgálati téma után a prépostokkal, és a prépostok fehérvári temetkezésével érdemes foglalkozni. Amennyiben az illető személyek préposti rangban haltak meg, tehát nem emelkedtek feljebb a ranglétrán, úgy ők szintén a székesfehérvári bazilikát választották végső nyughelyükül. Erre kiváló példa Györgyi Bodó Miklós, akinek előkerült sírtöredéke is.¹⁴³

Érdemes a sort Engel Pálhoz hasonlóan az előkelőkkel folytatni, ide lehet sorolni Ozorai Pipót, id. Rozgonyi Istvánt, Buzlai Lászlót, Hag Ferencet, Marcali Miklóst, Stiborici Stibort, Druget Fülöpöt, valamint Lombard Pétert.¹⁴⁴

A temetkezés sokszor gördülékenyen, sokszor problémákkal telien zajlott le. A szertartásrend meghatározó volt, és a halotti kultusz is. A dolgozat most erről a témáról kíván szólni.

¹⁴⁰ Engel: 1987/4. 617.621.

¹⁴¹ Engel: 1987/4. 622-623.

¹⁴² Engel: 1987/4. 625.

¹⁴³ Engel: 1987/4. 616.

¹⁴⁴ Engel: 1987/4. 615.

Halotti szertartások, temetkezési menetek, szokások.

Számos forrás elolvasása után a következő tényezőket lehet hangsúlyosan kiemelni a temetkezésekkel kapcsolatban: a halálozás, és a temetés közötti **intervallum**, mind úgy meghatározó volt, mint a halottat körülvevő tiszteletből fakadó **ravatalozás**, és annak szokásai. A halottat kísérő **gyászmenet** kiemelt szerepet jelentett a végső búcsú során, a tényleges temetéssel gyakran jártak **különleges események**, csodálatos **gyógyulások**, a **meggyilkolt királynak** gyakran **begyógyultak sebhelyei**.

A felsorolásból szeretném az első elemmel kezdeni: számos esetben előfordult (Európa-szerte), hogy a halál beállta után csak jóval később tudták végső tisztességében elhelyezni a halott uralkodót. Magyarországon is megjelenik ez a példa, korábban felvázoltam a források alapján, hogy sokszor az uralkodó testét balzsammal, avagy szurokkal teli ládába helyezik (ha hosszabb útra készülnek), mielőtt a sírhelyre érkeznének, és eltemetnék. Ennek a középkori szokásnak az eredete egészen messzire nyúlik vissza a történelemben, az általam tárgyalt időszakban tehát ez már bevett szokásnak számított. Ilyen példának számított Mátyás király, akinek a testét szurokkal teli ládába tették, így megóvva őt, amíg végső nyughelyére ért. Külföldi párhuzamként pedig Barbarossa Frigyes lehet felhozni, aki tragikus körülmények között hunyt el, de a források alapján testét egy hordóba rejtve vitték (szurokkal bekenve) a kiszemelt helyre, Jeruzsálem szent városába (ami ellen az uralkodó eredetileg hadjáratot vezetett a keresztes háborúban). A gyászmenet szokása is kialakult az uralkodó végső helyre való kísérése során. Sokszor a halottat a saját lovagjai uralkodói díszben kísérték végső útjára. Erre szép példa Károly Róbert, akinek temetésén három lovag királyi díszben kísérte végső útjára az uralkodót a király öltözetében, melyet Thuróczy János ír le munkájában.¹⁴⁵ Külföldi párhuzamként rendkívül sok uralkodót lehetne felsorolni. A szokásjog később se változott a történelem folyamán, természetesen az idő elteltével a lovagok helyét katonák vették át, gyakran ezeket az eseményeket fotókon, filmfelvételeken is rögzítették, így lehet elképzelésünk arról, milyen díszes esemény is volt a ravatal. Sokszor a halott uralkodót igen hosszú ravataloknak tették ki, főleg a viktoriánus Angliában volt jellemző, hogy rengeteg virágot helyeztek a halott mellé, hogy elfedjék a halottból áradó bűzöket, gőzöket.

A ravatalozáson természetesen az uralkodói jelképek mellett nagy szerepet kapott a szimbolika is: a szín, például az uralkodó címerszíneivel letakart lovak, vagy a halottal tartó

¹⁴⁵ Thuróczy János Krónikája. ford. Horváth János. Magyar Helikon, Budapest, 1978. 244-245.

lovagok idesorolhatóak, esetleg a halottal eltemetett ékszerek, jelvények. A végső búcsúra sokszor sokat kellett várni, az uralkodóink esetében gyakran előfordult, hogy útközben gyászmiséket tartottak. Így a test tényleges romlásnak indulhatott, mire elért „végső céljához”. A tényleges temetés egy valóban meghitt, szép befejező motívuma volt a halotról való megemlékezésnek. A halottat ünnepi díszbe, általában tisztán látható arccal, koronával, ékszerekkel, teljes uralkodói díszben temették el (természetesen a Szent Korona és a koronázási ékszerek nélkül). Az uralkodó halálát, gyakran különleges események követték, mely hatással volt az amúgy is babonás köznép életére: pestisek, járványok (ha az uralkodót nem temették el tisztességgel), avagy nagyságát szimbolizálva elvörösödött a nap, hulltak a csillagok, vagy csak feltűnt egy üstökös az égen. Egyik remek példánk Nagy Lajos halála, amely után üstökös tűnt fel az égen. Az uralkodó halálát követően a szentkultusznak hála rengeteg jó életű, példaképű uralkodót a szentek sorába emeltek. Az ereklyekultusz, és a szentkultusz egy virágzó gyümölcse volt az európai kultúrkörnek. Ezen uralkodók temetkezőhelye köré a hívek sora szeretett volna temetkezni (gyakran még a szent testéből is leválasztottak ereklyéket, hogy így ők is részesülhessenek a szent áldásából). Emiatt a középkor folyamán rengeteg zarándokút alakult ki, melyek látogatása után a buzgó hívek csodákról számoltak be. Ez az egyháznak, és a hívőnek is jó volt. Az egyháznak azért, mivel plusz jövedelmekre tehetett így szert, illetve több hívőre; a hívőnek pedig azért, mivel megerősítette a hitében. Egy másik ilyen csodával felérő motívum volt a legyilkolt király, akinek begyógyultak sebhelyei, sérülései. Végezetül egy táblázat, amely taglalja a különböző egyházi intézményekbe eltemetett uralkodókat:

Királyok	Uralkodási idejük	Végső nyughely	Nyughely titulusa
István király	997/1000/1001-1038	Székesfehérvár	Társaskáptalan
Orseolo Péter	1038-1041, 1044-46	Pécs	Püspökség
Aba Sámuel	1041-1044	Abasár, Feldebrő	Bencés monostor
I. András	1046-1060	Tihany	Bencés apátság
I. Béla	1060-1063	Szekszárd	Bencés apátság
Salamon	1063-1074	Pula, Ausztria, Görögország	Nyughelye ismeretlen
I. Géza	1074-1077	Vác	Székesegyház
I. László	1077-95	Nagyvárad, Somogyvár	Bencés monostor, bencés apátság
Kálmán	1095-1116	Székesfehérvár	Társaskáptalan
II. István	1116-1131	Váradhegyfok	Premontrei prépostság
II. Béla	1131-1141	Székesfehérvár	Társaskáptalan
II. Géza	1141-1162	Székesfehérvár	Társaskáptalan
III. István	1162-72	Esztergom	Székesegyház
II. László	1162-63	Székesfehérvár	Társaskáptalan

IV. István		1163	Székesfehérvár	Társaskáptalan
III. Béla	1172-96		Székesfehérvár	Társaskáptalan
Imre	1196-1204		Eger	Vár, egyházi intézmény
III. László	1204-1205		Székesfehérvár	Társaskáptalan
II. András	1205-1235		Egres	Ciszterci kolostor
IV. Béla	1235-1270		Esztergom	Minorita szerzetesi templom
V. István	1262-1272		Margit sziget	Begina kolostor
IV. László	1272-1290		Csanád	Püspökség
III. András	1290-1301		Buda	Minorita szerzetesi templom
Premysl Vencel	1301-1305		Zbraslav (Königsaal)	Ciszterci kolostor
Wittelsbach Ottó	1305-1307		Seligenthal	Ciszterci kolostor
Anjou Károly Róbert	1301-1342		Székesfehérvár	Társaskáptalan
Nagy Lajos	1342-1382		Székesfehérvár	Társaskáptalan
Mária	1382-85		Nagyvárad	Székesegyház
II. Károly	1385-86		Visegrád	Bencés apátság
Luxemburgi Zsigmond	1387-1437		Nagyvárad	Székesegyház
Habsburg Albert	1437-1439		Székesfehérvár	Társaskáptalan
I. Jagelló ulászló	1440-1444		Várna	Nyughelye ismeretlen
V. László	1453-1457		Prága	Szent Vitus székesegyház
Hunyadi Mátyás	1458/1463-1490		Székesfehérvár	Társaskáptalan
II. Ulászló	1490-1516		Székesfehérvár	Társaskáptalan
II. Lajos	1516-1526		Székesfehérvár	Társaskáptalan
Szapolyai János	1526-1540		Székesfehérvár	Társaskáptalan

Befejezés, összegzés

A magyar közgondolkodás véleménye egyirányúan arra mutat, hogy Székesfehérváron temették el a középkori királyaink többségét. Az elolvasott források, szakirodalom, azonban arra a következtetésre juttattott engem, hogy ez a megállapítás helytelen. Székesfehérváron közel tizenöt uralkodót temettek el. Ezzel szemben számos uralkodót szerzetesrendekhez, püspökségekhez temettek el, hasonlóan az európai szokásokhoz. Ezek az egyházi intézmények a következők voltak: Székesfehérváron, a társaskáptalanba, bencés, ciszterci apátságokba, premontrei, ferences, domonkos kolostorokba, pécsi, csanádi, váradi püspökségekbe, valamint az esztergomi érsekségbe.

A szakdolgozat külföldi kitekintéseket is tartalmaz, a külföldi uralkodók sokszor szintén a szerzetesrendeket választották végső nyughelyükül, sokszor az épp korszakbéli divatos

szerzetesrendekhez temetkeztek. Igen korán kialakultak külföldi szerzetesrendekhez tartozó királyi temetkezőhelyek: Saint Denis bencés volt Franciaországban, a Westminster Angliában is, Iona szigete a skótoknál, amely szintén bencés alapítású volt. A Habsburgok kriptája mai napig Bécsben, a kapucinusoknál található, szintén kiemelkedő temetkezőhely volt. A ferencesekhez temették III. Richárdot. A külföldi kitekintések során rámutattam arra, hogy több magyar uralkodót külföldön temettek el, többek között Wittelsbach Ottót és Premysl Vencelt, I. Ulászlót, akinek bár nem került elő sírja, feltehetőleg mai napig a várnai csatamezőn nyugszik, őt követte V. László, akit Prágában temettek el.

Több uralkodó esetében azt állapíthatjuk meg, hogy az eredeti nyughelyéhez képest később máshol helyezték csontjait örök nyugalomra. Sokszor ezt egy hosszú perfolymat (melyet az uralkodó testéért indítottak), vagy csodák sorozata (szentté avatási folyamatok), esetlegesen az uralkodó csodái (mint a test begyógyulása, újratemetése) kísérte. Bizonyos esetekben több forrás a temetésekkel kapcsolatban ellent mondott egymásnak, például II. András, és II. Lajos temetésével kapcsolatban. Ezek az ellentmondó források táplálják a jelenlegi történészi viták talaját, számos kiváló kutató foglalkozik ezeknek a vitáknak a megoldásával. A vélemény-ellenvélemény ütközödést feloldani a legjobban források ismeretében lehetséges, ehhez viszont szükséges a megfelelő kritikai elemzés a források olvasása során, illetve a megfelelő hivatkozásrendszer.

Felhasznált irodalom:

Források:

Antonio BONFINI: A Magyar történelem tizedei. Ford: Kulcsár Péter, Balassi Kiadó, Budapest, 1995

Chronica Hungarorum: ford: Horváth János, Budapest, 1973, Zrínyi Nyomda

Antonio Giovanni da BURGIO pápai követ levele Jacopo Sadoletto pápai titkárnak Pozsony, 1526. szeptember 7: „Nekünk mégis Mohács kell” II. Lajos király rejtélyes halála és különböző temetései: az Országos Széchényi Könyvtárban 2015. augusztus 29-én azonos címmel megrendezett tudományos szimpóziumon elhangzott előadások szerkesztett és bővített kiadása. Szerk: Farkas Gábor Farkas, Szebelédi Zsolt, Varga Bernadett. Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, 2016. 178.

Képes Krónika: fordította: Bollók János, Budapest, Osiris kiadó, 2004

KONSTANZI Bernold krónikája. Fordította: Rokay Péter. In: Makk Ferenc-Thoroczky Gábor: Írott források az 1050-1116 közötti magyar történelemről, Szeged, 2006

SÁRFFY Ferenc győri várparancsnok jelentése II. Lajos holtteste megtalálásáról Brodarics István kancellárnak és szerémi püspöknek Győr, 1526. október 19: „Nekünk mégis Mohács kell”: 195-198

Szent István király kis legendája, ford. Kurcz Ágnes <http://www.ehumana.hu/arpad/szoveg/eg02.htm>

Szent István király legendája HARTVIK püspöktől: http://sermones.elte.hu/szovegkiadasok/magyarul/madasszgy/index.php?file=042_055_Hartvik ford.

Kurcz Ágnes. letöltés ideje: 2017. 04. 20. 11:21

Szent László király legendája, ford. Kurcz Ágnes <http://www.ehumana.hu/arpad/szoveg/me02.htm>

SZERÉMI György: Levél Magyarország romlásáról 1545 körül: „Nekünk mégis Mohács kell”: 209.

Krónikáink Magyarul III/2, ford: Kulcsár Péter. Budapest, Balassi Kiadó, 2007

THÚRÓCZY János: Magyarok Krónikája, ford: Bellus Ibolya, Kristó Gyula, Osiris kiadó, Budapest, 2001

THURÓCZY János Krónikája. ford. Horváth János. Magyar Helikon, Budapest, 1978.

Felhasznált szakirodalom:

BÁCSATYAI Dániel: Az egresi ciszterci monostor korai történetének kérdései. Századok, 2015/1. 149. évfolyam

BENKŐ Elek: Tóth Sándor László: A magyar törzsszövetség politikai életrajza (a magyarság a 9-10. században) c. akadémiai doktori értekezés bírálata: <http://real-d.mtak.hu/827/9/Benk%C5%91%20Elek.pdf>

BERTÉNYI Iván: Királykoronázások, királytemetések Székesfehérvárott. In: Rubicon. 2013. jún. 17.-i szám.

BUZÁS Gergely – KOVÁCS Olivér: Királýsírok: Fejedelmek a királýok elótt: <http://archeologia.hu/kiralysirok-fejedelmek-a-kiralyok-elott>

BUZÁS Gergely – KOVÁCS Olivér: Somogyvár: Szentek és félrefordítások örök élete: in. <http://archeologia.hu/somogyvar-szentek-es-felreforditasok-orok-elete>

BOTLIK Richárd: 1526. október 19. (Adalékok Sárffy Ferenc győri várparancsnok jelentéséhez): Századok, 136 (2002) 1. szám

Dr. KOSZTA László: Fejezetek a korai egyházszervezet történetéből: http://real-d.mtak.hu/535/4/dc_336_11_doktori_mu.pdf

ENGEL Pál: Temetkezések a középkori székesfehérvári bazilikában. Századok, 1987/4. 121. évfolyam.

ENGELS, O.: Las Huelgas in: Lexikon des Mittelalters, Fünfter Band/Achte Lieferung, Artemis&Winkler kiadó, München-Zürich, 1991

ENGELS, O.: Poblet in: lexikon des Mittelalters, Siebenter Band/Erste Lieferung, Artemis&Winkler kiadó, München-Zürich, 1994

- GYÖRFFY György: Székesfehérvár feltűnése a történelmi forrásokban. In: Fitz Jenő-Kralovánszky Alán: Székesfehérvár Évszázadai I. Kötet. Székesfehérvár, 1967.
- GYÖRFFY György: István király és műve. Balassi kiadó, Budapest, 2000.
- HANKÓ Ildikó: Királyaink tömegsírban: Magyar Ház, 2004. <http://mek.oszk.hu/04000/04092/html/#38>
- HILSCH, P.: Königsaal in: Lexikon des Mittelalters Fünfter Band/Sechste Lieferung ,Artemis kiadó, München-Zürich, 1991
- HLAVÁČEK, I.: Strahov. Lexikon des Mittelalters: 8. kötet, Lexma kiadó, München, 1997
- KOLOZSVÁRI Grandpierre Endre: Lajos király három halála és négy temetése: történelmi oknyomozás. Bp, 1989
- KOSZTA László: Bencés szerzetesség egy korszakváltás határán. Századok, 2012/2. 146. évfolyam
- KRISTÓ Gyula szerkesztette: Az államalapítás korának írott forrásai. Szeged, 1999, Szegedi Középkorász Műhely
- Múltkor történelmi magazin: Megtalálták I. Géza sírhelyét: <http://mult-kor.hu/megtalaltak-i-geza-kiraly-sirhelyet-20150819>
- Monestir de Poblet Royal tombs: <http://www.poblet.cat/index.php?Ng%3D%3D&LDizLDI3LDI4>
- MORAVCSIK Gyula: Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai. Akadémiai kiadó. 1988, Budapest.
- „Nekünk mégis Mohács kell” II. Lajos király rejtélyes halála és különböző temetése: az Országos Széchényi Könyvtárban 2015. augusztus 29-én azonos címmel megrendezett tudományos szimpóziumon elhangzott előadások szerkesztett és bővített kiadása. Szerk: Farkas Gábor Farkas, Szebelédi Zsolt, Varga Bernadett. Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, 2016
- PAULER Gyula: A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt I. Budapest, MTA. 1893. 470: <https://archive.org/stream/magyarnemzettr01paul#page/470/mode/2up>
- PETROVICS István: A kétszer halt király. Pólai Szent Salamon. In: Száz rejtély a magyar történelemből. Gesta, Budapest, 1994. 34–35.
- SOLYMOSI László: Szent László király Somogyvári sírjának legendája. In: magyar Történettudomány az Ezredfordulón. ELTE Eötvös Kiadó MTA Társadalomkutató Központ. Budapest, 2011.
- SCHÖNHERR Gyula: Hunyadi Corvin János: Budapest, MTA- Franklin-Társulat Könyvnyomdája, 1894: <http://mek.oszk.hu/05700/05789/html/>
- STÖRMER, Wilhelm: Neue Deutsche Bibliographie: 19. Band, Dunkel & Humblot Kiadó, Berlin, 1998
- SZENTGYÖRGYI Rudolf: A Tihanyi apátság alapítólevele I. Elte, Eötvös Kiadó, 2014. http://real.mtak.hu/16989/1/TihanyiApatsag_1_HT.pdf
- Tóth Endre: III. Béla vagy Kálmán? – A székesfehérvári királysír. http://www.rubicon.hu/magyar/nyomtathato_verzio/3_bela_vagy_kalman_a_szekesfehervari_kiralysir/

TÓTH Sándor László: A magyar törzsszövetség politikai életrajza: http://real-d.mtak.hu/827/7/dc_952_14_doktori_mu.pdf

TÖRÖK József: Szerzetes-és lovagrendek Magyarországon, Budapest, Panoráma Kiadó,1990

Visegrád, II. Károly nyughelyéről: <http://www.visegrad.hu/allamalapitas-kora-i->

ZSOLDOS Attila: Fehérvár az Árpád-korban. Rubicon 2013/6